

¹Şirəliyeva R.K., ^{1,2}Əliyeva F.N., ²Məmmədova M.M., ²Məmmədbəyov F.N.

PARKINSON XƏSTƏLİYİ FONUNDA POLİMORBİDLİK

¹Ə.Əliyev adına Azərbaycan Dövlət Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun
Nevrologiya və Klinik neyrofiziologiya kafedrası, Bakı

²Azərbaycan Tibb Universitetinin Nevrologiya kafedrası, Bakı

Xülasə. Məqalədə Azərbaycan Respublikasının paytaxtı Bakı şəhərinin əhalisi arasında Parkinson xəstəliyi diaqnozu ilə müalicə alan pasiyentlərdə polimorbidlik səviyyəsini öyrənmək məqsədilə aparılmış tədqiqat işi haqqında məlumat verilmişdir. Tədqiqat 2019-cu ildə Bakı şəhər poliklinikalarında qeydiyyatda olan Parkinson xəstəliyi diaqnozu qoyulmuş 703 pasiyentin məlumatlarına əsaslanmışdır. Xəstələrin ambulator kartlarında sənədləşdirilmiş xronik xəstəliklərdən nozoloji formalar üzrə məlumat toplanaraq hər 100 xəstəyə düşən xronik xəstəliklərin tezliyi və onun orta xətası hesablanmışdır.

Pasiyentlərin 29,7±1,7%-də heç bir xronik xəstəlik qeydə alınmamışdır. Parkinson xəstəliyi pasiyentlərin 38,1±1,8%-də arterial hipertenziya, 23,51±1,6%-də şəkərli diabet, 8,4±1,0%-də ürəyin xronik işemiya xəstəliyi və 7,7±1,0%-də serebrovaskulyar xəstəliklərlə yanaşı olmuşdur. Xəstəliyin yanaşı bir, iki, üç və çox xəstəliklə müşayiət edilməsinə pasiyentlərin müvafiq olaraq 49,6; 10,6 və 3,4 %-də rast gəlinmişdir. Müəlliflər tədqiqatın nəticəsinə əsasən, belə qənaətdə gəlmişlər ki, Parkinson xəstəliyi fonunda polimorbidlik xəstəliyin mərhələsindən, davam etmə müddətindən, xəstələrin yaşından və cinsiyyətindən asılıdır.

Açar sözlər: Parkinson xəstəliyi, polimorbidlik, yanaşı patologiyalar

Ключевые слова: Болезнь Паркинсона, полиморбидность, сопутствующие патологии

Key words: Parkinson's disease, polymorbidity, comorbidities

Parkinson xəstəliyi ahıl yaşlı insanlarda yanaşı gedən çoxlu sayda xronik xəstəliklərlə müşayiət edilir. İspaniyada aparılmış bir epidemioloji tədqiqatın nəticələri göstərir ki, Parkinson xəstəliyi olan şəxslərdə essensial hipertenziya (34%), depressiya (8%), şəkərli diabet (15%), hiperlipedemiya (14%), qulaqcıqların fibrilliyası (7%), sidik yollarının iltihabi xəstəlikləri (7%) aşkar edilir [1]. Wang və həmmüəllifləri [2] qeyd edirlər ki, Çində Parkinson xəstəliyi tez-tez bel ağrıları (36%), artritlər (34,3%), hipertoniya xəstəliyi (29,3%), katarakta (23,9%), enurez (11,3%) ilə assosiasiya olunur. Bu müəlliflərin şəxsi müşahidəsinə görə, Parkinson xəstəliyi olan şəxslərdə daha çox serebrovaskulyar xəstəliklər (42,5%), arterial hipertenziya (33,1%), şəkərli diabet (10,6%), xronik ağciyər xəstəlikləri (7%) qeydə alınmışdır. Oxşar nəticələr almış Britaniya alimləri [3,4] hesab edirlər ki, Parkinson xəstəliyi Charlson komorbidlik əmsali əsasında qiymətləndirilməlidir. Şotlandiyada aparılan bir tədqiqatda [5] göstərilir ki, Parkinson xəstəliyi olan və olmayan qruplarda müvafiq olaraq 92,6 və

77,1% hallarda yanaşı xronik xəstəliklərə rast gəlinir. 5 və daha çox xəstəliyi olan pasiyentlərin xüsusi çəkisi bu qruplarda müvafiq olaraq 30,9 və 13,2% olmuşdur; 12,1% hallarda Parkinson xəstəliyi 7 və daha çox xronik xəstəliklə assosiasiya edilmişdir. Türk alimləri [6] bu xəstələrdə daha çox komorbid əzələ-dayaq patologiyası müşahidə ediblər (osteoartroz 24,3%, vətər xəstəlikəri 16,3%, kifoz 8,1% və sair). Azərbaycanda aparılmış bir tədqiqatda [8] Parkinson xəstəliyi olan pasiyentlərin əsas ölüm səbəbi kimi beyin qan dövranının pozulması (36,2%), miokard infarktı (24,5%), ağciyər arteriyasının tromboemboliyası (11,7 %) göstərilmişdir.

Tədqiqatın materialları və metodları. Tədqiqat işi Parkinson xəstəliyi olan Bakı şəhəri sakinlərində polimorbidliyin xüsusiyyətlərini qiymətləndirmək məqsədilə aparılmışdır. Tədqiqat 2019-cu ildə Bakı şəhər poliklinikalarında qeydiyyatda olan Parkinson xəstəliyi diaqnozu qoyulmuş 703 pasiyentin məlumatlarına əsaslanmışdır. Onların ambulator kartlarında sənədləşdirilmiş xronik xəstəliklərdən nozoloji formalar üzrə məlumat toplayaraq hər 100

xəstəyə düşən xronik xəstəliklərin tezliyi, onun orta xətası hesablanmışdır [9]. Bir, iki, üç və daha çox yanaşı xəstəliyi olan pasiyentlərin xüsusi çəkisi müqayisə edilmişdir. Bundan əlavə, Parkinson xəstəliyi diaqnozu qoyulmuş xronik xəstəliyi olmayan pasiyentlərin xüsusi çəkisi müəyyən olunmuşdur. Pasiyentlərdə Parkinson xəstəliyinin mərhələsi M.M.Hoehn və M.D.Yahr şkalası ilə təyin edilmişdir [10]. Parkinson xəstəliyi olan hər bir pasiyentə düşən xronik xəstəliklərin sayı hesablanmışdır. Xronik xəstəliklər Xəstəliklərin Beynəlxalq Təsnifatının 10-cu bəxşinə müvafiq kodlaşdırılmışdır (XBT-10).

Parkinson xəstəliyi olan pasiyentlərdə bu patologiyanın hansı yaşda aşkar edildiyini, xəstəliyin davam etmə müddəti və inkişaf dərəcəsi (xəstəliyin mərhələsi) kimi əlamətlərlə yanaşı, onların yaşı, cinsiyyəti, ailə vəziyyəti, ailə anamnezi (ailə üzvlərində Parkinson xəstəliyinin olması) və əmək fəaliyyətinin xüsusiyyətləri kimi əlavə məlumatlar da toplanmışdır. Statistik işlənmə məqsədi ilə keyfiyyət əlamətlərinin statistikasından istifadə edilmişdir [9].

Tədqiqatın nəticələri. Parkinson xəstəliyinin 1, 2, 3, və 4-cü mərhələləri müvafiq olaraq 18,8±1,5; 37,6±1,8; 26,6±1,7 və 17,0±1,4% şəxsədə qeydə alınmışdır. Xəstəliyin davam etmə müddəti pasiyentlərin 50,6±1,9%-də 0-4 il; 32,2±1,8% -də 5-9 il təşkil etmişdir. Az sayda xəstədə (17,2±1,4%) Parkinson xəstəliyi 10 il və daha çox davam etmişdir.

Cədvəl 1. Parkinson xəstəliyi olan pasiyentlərdə yanaşı xəstəliklər

Xəstəliklərin adı	XBT-10 ilə kodu	n	100 xəstəyə görə
Şəkərli diabet	E11	114	16,2±1,4
Arterial hipertenziya	I10	188	26,7±1,7
Ürəyin işemiyə xəstəliyi	I25.1	25	3,6±0,7
Serebrovaskulyar xəstəliklər	I69.3	22	3,1±0,6
Şəkərli diabet + arterial hipertenziya	E11+I10	22	3,1±0,6
Şəkərli diabet + Ürəyin işemiyə xəstəliyi	E11+I25.1	15	2,1±0,5
Şəkərli diabet + serebrovaskulyar xəstəlik	E11+I67	14	2,0±0,5
Arterial hipertenziya + Ürəyin işemiyə xəstəliyi	I10+I25.1	19	2,7±0,6
Arterial hipertenziya + serebrovaskulyar xəstəlik	I10+I67.4	8	1,1±0,4
Arterial hipertenziya + qastroezofageal reflüks	I10+K21	7	1,0±0,4
Prostat vəzinin hiperplaziyası	N 40	7	1,0±0,4
Dorsopatiyalar	M51.1	22	3,1±0,6
Şəkərli diabet, arterial hipertenziya, serebrovaskulyar xəstəlik	E11+I10+I69	24	3,4±0,7
Yanaşı xəstəlik yoxdur		209	29,7±1,7
Şəkərli diabet (cəmi)		185	23,5±1,6
Arterial hipertenziya (cəmi)		268	38,1±1,8
Ürəyin işemik xəstəliyi (cəmi)		59	8,4±1,0
Serebrovaskulyar xəstəliklər (cəmi)		54	7,7±1,0

Parkinson xəstəliyi fonunda pasiyentlərdə qeydə alınmış yanaşı xəstəliklər barədə məlumatlar 1-ci cədvəldə əks olunmuşdur. Diqqəti cəlb edən odur ki, pasiyentlərin 29,7±1,7%-də heç bir xronik xəstəlik qeydə alınmamışdır, pasiyentlərin 38,1±1,8%-də arterial hipertenziya; 23,51±1,6%-də şəkərli diabet; 8,4±1,0%-də ürəyin xronik işemiyə xəstəliyi və 7,7±1,0%-də serebrovaskulyar xəstəliklər aşkar edilmişdir. Bu xəstəliklərin bir neçə müştərəklik (komorbidlik) variantı diqqəti cəlb edir. Yalnız şəkərli diabet, arterial hipertenziya, ürəyin işemik xəstəliyi və serebrovaskulyar xəstəlikləri olan pasiyentlərin xüsusi çəkili müvafiq olaraq 16,2±1,4; 26,7±1,7; 3,6±0,7 və 3,1±0,6 % təşkil etmişdir (cədvəl 1).

Eyni zamanda komorbidlik Parkinson xəstəliyi fonunda iki xronik xəstəliyin yanaşı təzahürüdür: şəkərli diabet və arterial hipertenziya xəstələrin 3,1±0,6% -də, şəkərli diabet və ürəyin işemik xəstəliyi xəstələrin 2,1±0,5% -də, şəkərli diabet və serebrovaskulyar xəstəliklər xəstələrin 2,0±0,5% -də, arterial hipertenziya və ürəyin işemik xəstəliyi xəstələrin 2,3±0,6%-də, arterial hipertenziya və serebrovaskulyar xəstəliklər xəstələrin 1,1±0,4% -də müşahidə edilmişdir.

Cədvəl 2. Parkinson xəstəliyi olan pasiyentlərdə polimorbidliyin demografik və klinik xüsusiyyətlərdən asılılığı

Əlamətlər	Əlamətlərin variantları	N	n	%
Xəstəliyin mərhələsi	Birinci	132	80	60,6±4,3
	İkinci	264	175	66,3±2,9●
	Üçüncü	187	135	72,2±3,3●
	Dördüncü	120	104	86,7±3,1●
Davam müddəti, il	0-4	356	211	59,3±2,6
	5-9	226	168	74,3±2,9▲
	10 və daha artıq	121	115	95,0±2,0▲
Cinsiyyət	Kişi	416	306	73,6±2,2■
	Qadın	287	188	65,5±2,8
Yaş, il	50-59	109	52	47,7±4,8
	60-69	226	159	70,4±3,0-
	70-79	152	136	89,5±2,5-
	80 və daha artıq	216	199	92,1±1,8-

Qeyd*: ● xəstəliyin birinci mərhələsində olan qrupla müqayisədə; ▲ xəstəliyin davam müddəti 0-4 il olan qrupla müqayisədə; ■ qadın qrupu ilə müqayisədə; - yaşı 50-59 olan pasiyentlər qrupu ilə müqayisədə fərqlərin statistik etibarlılığı; N-xəstələrin sayı; n-polimorbidliyi olan xəstələrin sayı

Parkinson xəstəliyi fonunda üç xronik xəstəliyin yanaşı təzahürü də mümkündür: şəkərli diabet, arterial hipertenziya və serebrovaskulyar xəstəliklərin müştərəkliyi 3,4±0,7% pasiyentdə qeydə alınmışdır.

Bütövlükdə Parkinson xəstəliyi olan hər 100 pasiyentdə 88 xronik xəstəlik aşkar edilmişdir. Parkinson xəstəliyi olan hər 100 pasiyentdə 126 yanaşı xronik xəstəlik qeydə alınmışdır.

Parkinson xəstəliyi fonunda polimorbidlik (yanaşı xəstəliklər) durumu olan pasiyentlərin demografik və klinik xüsusiyyətlərinin fərqli variantlarının xüsusi çəkisi 2-ci cədvəldə verilmişdir. Göründüyü kimi, Parkinson xəstəliyinin mərhələsindən asılı polimorbidliyin yayılma səviyyəsi statistik etibarlı dəyişmişdir ($p<0,05$). Xəstəliyin davam müddətindən asılı ayırd edilmiş qruplarda da polimorbidliyin yayılması statistik etibarlı olmuşdur. Kişi qrupunda qadınlarla müqayisədə polimorbidliyin yayılması yüksək səviyyədədir. Xəstələrin yaşı ilə mütənasib pasiyentlərdə polimorbidliyin yayılma səviyyəsi artır.

Müzakirə. Parkinson xəstəliyi fonunda polimorbidliyə dair Çin alimlərinin araşdırmasında xəstəliyin gender xüsusiyyətinin öyrənilməsindən alınmış nəticələr (61,0% kişi; 39,0 % qadın) bizim aldığımız müvafiq nəticəyə (59,2% kişi; 40,8% qadın) yaxındır. Xəstələrin yaş tərkibinə görə fərq böyükdür. Belə ki, Çində xəstələrin 6,9%-in yaşı 50 ildən az olduğu halda, bizim müşahidəmizdə belə xəstələr olma-

mışdır [2]. Ən böyük fərq yaşı 70-79 (müvafiq olaraq 34,2 və 21,6 %), və 80-dən artıq yaşda (müvafiq olaraq 15,3 və 30,7 %) olan pasiyentlərin xüsusi çəkisinə görədir. Çində Parkinson xəstəliyi olanlarda polimorbidlik əsasən miokard infarktı, serebrovaskulyar xəstəliklər, böyrək çatışmazlığı, ürək aritmiyası, qaraciyər patologiyası və sair xəstəliklərlə təzahür etmişdir. Polimorbidliyin yaşdan da asılılığı barədə bizim nəticələrimiz bu müəlliflərin məlumatları ilə uzlaşır.

Parkinson xəstəliyi fonunda polimorbidlik barədə İspaniya, Kanada və Çin alimlərinin [1,2,7] nəticələri bir-birindən və bizim müşahidəmizdə alınmış məlumatlardan az fərqlənir. Beləliklə, Parkinson xəstəliyi üçün polimorbidlik seçiyəvi haldir və bu, tibb xidmətinin təşkilində nəzərə alınmalıdır.

Nəticələrdən çıxarış

1. Parkinson xəstəliyi əsasən şəkərli diabet (23,51±1,6%), arterial hipertenziya (38,1±1,8%), ürəyin işemik xəstəliyi (8,4±1,0%), serebrovaskulyar xəstəliklər (7,7±1,0%) ilə assosiasiya olunur;

2. Xəstəliyin yanaşı bir, iki üç və çox xəstəliklə müşayiət edilməsinə pasiyentlərin müvafiq olaraq 49,6; 10,6 və 3,4 %-də rast gəlinir;

3. Parkinson xəstəliyi fonunda polimorbidlik xəstəliyin mərhələsindən, davam etmə müddətindən, xəstələrin yaşından və cinsiyyətdən asılıdır.

1. Gil-Prieto R., Pascual-Garcia R., San-Roman-Montero J., Martinez-Martin P., Castrodeza-Sanz J., Gil-de-Miguel A. Measuring the burden of hospitalization in patients with Parkinson's disease in Spain // *PLoS One*, 2016, 15;11(3):e0151563.
2. Wang X., Zeng F., Jin W.S., Zhu C., Wang Q.H., Bu X.L. Comorbidity burden of patients with Parkinson's disease and Parkinsonism between 2003 and 2012: A multicentre, nationwide, retrospective study in China // *Scientific reports*, 2017, 10;7(1):1671.
3. Tenison E., Henderson E.J. Multimorbidity and Frailty: Tackling complexity in Parkinson's disease // *Journal of Parkinson's Disease*, 2020,10, 585-591.
4. Johnston M.C., Crilly M., Black C., Prescott G.J., Mercer S.W. Defining and measuring multimorbidity: a systematic review of systematic reviews // *European Journal of Public Health*, 2019, 1;29(1):182-189.
5. Mclean G., Hindle J.V., Guhric B and Mercer S.W. Co-morbidity and polypharmacy in Parkinson's disease: insights from a large Scottish primarycare database // *BMJ Neurology*, 2017, 17:126.
6. Degirmenci E., Degirmenci Y. Frequency of comorbid musculoskeletal problems in patients with Parkinson's disease: what and when? // *Neuroscience and Medicine*, 2019, 10:331-338.
7. Lethbridge L., Johnston G.M., Turnbull G. Co-morbidities of persons dying of Parkinson's disease // *Progress in palliative care*, 2013, 21 (3): 140-145.
8. Алиева Ф.Н. Выживаемость и факторы риска преждевременной смертности пациентов с болезнью Паркинсона // *Неврологический вестник*. 2021. – Т. LIII. – №3. – С. 5-10. doi: 10.17816/nb71924 [Aliyeva F.N. Survival and risk factors for premature mortality in patients with parkinson's disease // *Neurology Bulletin*. - 2021. - Vol. LIII. - N. 3. - P. 5-10. doi: 10.17816/nb71924]
9. Glantz S.A. Primer of Biostatistics. McGraw Hill; 1998. – 459 p.
10. Şirəliyeva R.K., Məmmədbəyli A.K., Əliyev R.R. Nevrologiyada müayinə metodları. Bakı: 2020, 344s. [Shiraliyeva R.K., Mammadbayli A.K., Aliyev R.R. Methods of examination in Neurology, Bakı:, 2020, 344p.]

¹Şirəliyeva R.K., ^{1,2}Алиева Ф.Н., ²Маммедова М.М., ²Маммедбеков Ф.Н.

ПОЛИМОРБИДНОСТЬ НА ФОНЕ БОЛЕЗНИ ПАРКИНСОНА

*¹Кафедра Неврологии и Нейрофизиологии Института
Усовершенствования Врачей имени А. Алиева, Баку*

²Кафедра Неврологии Азербайджанского Медицинского Университета, Баку

Резюме. В статье представлена информация об исследовании, проведенном среди населения города Баку, столицы Азербайджанской Республики, с целью изучения уровня полиморбидности у пациентов с диагнозом болезнь Паркинсона. Исследование основано на данных 703 пациентов с диагнозом болезнь Паркинсона, зарегистрированных в клиниках города Баку в 2019 году. Частота хронических заболеваний на 100 пациентов и ее средняя ошибка рассчитывались путем сбора информации о нозологических формах хронических заболеваний, зафиксированных в амбулаторных картах пациентов.

У 29,7±1,7% пациентов хронические заболевания не регистрировались. У 38,1±1,8% пациентов с болезнью Паркинсона была отмечена артериальная гипертония, у 23,51±1,6% пациентов сахарный диабет, у 8,4±1,0% пациентов ишемическая болезнь сердца и у 7,7±1,0 % цереброваскулярные заболевания. Наличие у пациентов с болезнью Паркинсона 1-го, 2-х, 3-х и более заболеваний отмечалась соответственно у 49,6; 10,6 и 3,4 % больных. Согласно результатам проведенного исследования, можно полагать, что полиморбидность на фоне болезни Паркинсона зависит от стадии заболевания, его длительности, возраста и пола пациентов.

¹Şirəliyeva R.K., ^{1,2}Aliyeva F.N., ²Mammadova M.M., ²Mammadbeyov F.N.

POLYMORBIDITY IN PARKINSON'S DISEASE

*¹Department of Neurology and clinical neurophysiology of Azerbaijan State
Advanced Training Institute for Doctors named after A. Aliyev, Baku
²Department of Neurology of Azerbaijan Medical University, Baku*

Summary. The article presents information about a study conducted the population of Baku, to investigate the level of polymorbidity in patients with Parkinson's disease. The study is based on data of 703 patients with Parkinson's disease registered in clinics in Baku in 2019. The frequency of chronic diseases per 100 patients and its average error were calculated by collecting information.

In 29.7 ± 1.7% of patients with Parkinson's disease no chronic disease was reported. Hypertension was present in 38.1 ± 1.8% of patients with Parkinson's disease, diabetes mellitus in 23.51 ± 1.6% of patients, ischemic heart disease in 8.4 ± 1.0% and cerebrovascular disease in 7.7 ± 1.0%. The presence of 1, 2, 3 or more comorbid diseases in patients with Parkinson's disease was found in 49.6%, 10.6% and 3.4% of patients, respectively. The results of study show the polymorbidity in Parkinson's disease depends on the stage of the disease, its duration, age and gender.

Müəlliflə əlaqə üçün:

Əliyeva Fətimə Natiq qızı, Azərbaycan Tibb Universitetinin doktorantı, Bakı

E-mail: aliyeva.fatima@gmail.com